

ARCHIWUM DIECEZJALNE W TARNOWIE

Dzieje polityczne i geograficzne diecezji tarnowskiej są w dużej mierze najlepszym przewodnikiem i równocześnie informatorem o historii Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie. Pierwszemu zagadnieniu poświęcono odrębną pracę¹, która w pewnej mierze informuje o zawartości zbiorów archiwalnych wspomnianej diecezji odnośnie jej zakresu terytorialnego i czasowego. Niniejszy natomiast artykuł ma na celu podanie garści informacji o treściowej zawartości archiwum i jego fragmentarycznych 175-letnich dziejach. Artykuł bowiem na podobny temat, napisany w 1937 r. przez Mieczysława Niwińskiego², informuje o tym zbyt ogólnie a ponadto w wielu wypadkach, z powodu pewnego zdekompletowania z jednej i wzbogacenia z drugiej strony zbiorów archiwalnych, jest dzisiaj nieaktualny.

Sam fakt utworzenia diecezji dopiero po pierwszym rozbiore Polski przesądził równocześnie o zbiorach archiwalnych, które w najstarszej swej części datują się dopiero z końca XVIII w. Są to czasy rządów diecezją biskupa nominata Jana Duvalla (1783—1785), biskupa Floriana Janowskiego (1786—1801) i administratora diecezji, biskupa nominata kieleckiego, Wojciecha z Bożej Woli Górskiego (1801—1807). Początkowemu gromadzeniu materiałów archiwalnych sprzyjały w dużej mierze zarządzenia okupacyjnych władz austriackich zwłaszcza pod rządami cesarza Józefa II (1780—1790).

Zarządzenia tego cesarza z dnia 4 marca 1780 r., 14 czerwca 1782 r. i 6 listopada 1784 r. zobowiązywały wszystkich beneficjantów do przesłania do Lwowa za pośrednictwem konsystorza generalnego w Tarnowie „kopii, widymatów i oryginalnych dokumentów wszelkich fundacji kościelnych”³. Podobne zarządzenie powtórzono w 1789 r. i 1820 r., kiedy

¹ Ks. B. Kumor: Dzieje polityczno-geograficzne diecezji tarnowskiej. Lublin 1958.

² M. Niwiński: Archiwum Konsystorza Biskupiego w Tarnowie. „Aten. kapł.” T. 40: 1937 s. 203—209.

³ M. Drdacki von: Lexicon der politischen Gesetze für Galizien und Bukowina. Bd. 1. Wien 1842 s. 801; por. E. Barwiński, M. Wąsowicz: Reformy Józefa II i jego następców i ich pozostałości archiwalne. Lwów 1935 s. 14 n., 22 n.

Gubernium Lwowskie przystępowało do zakładania Archiwum Ziemskiego we Lwowie na podstawie starych dokumentów. W interesie tedy każdego właściciela leżała sprawa źródłowego uzasadnienia swoich praw; to też wędrowały do Lwowa oryginalne dokumenty kapituł kolegiackich, prepozytur, kolegiów mansjonarzy, prebend i altarii, parafii, zakonów, klasztorów, bractw, szpitali, szkół i innych instytucji kościelnych z terenu nowopowstałej diecezji. Tym też jedynie można wytłumaczyć tak bardzo skromny zasób dokumentów pergaminowych, znajdujących się obecnie w Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie (ok. 50 — od XV do XVIII w.; najstarszy dotyczący prepozytury benedyktyńskiej w Tuchowie z 1458 r.⁴ Niewielka ich ilość powróciła do Tarnowa. W wypadku braku dokumentów oryginalnych sporządzano kopie notarialne na podstawie ksiąg archiwalnych, zachowanych już to w Archiwum Kapitulnym w Krakowie, już to w poszczególnych urzędach ziemskich i grodzkich (Nowy Sącz, Biecz, Czchów, Pilzno, Nowy Korczyn). Sporządzanie przy tej sposobności licznych odpisów dało pierwszą podstawę pod przyszłe zbiory Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie; wygotowane bowiem kopie były odsyłane do Gubernium we Lwowie, do generalnego konsystorza w Tarnowie a jeszcze inne pozostawały w archiwum właściwej instytucji kościelnej.

Te też zbiory w liczbie około 350 fascykułów stanowią do dzisiaj zasadniczo najstarszy materiał archiwalny do poszczególnych parafii dzisiejszej diecezji tarnowskiej. Zawartość treściowa poszczególnych fascykułów parafialnych jest bardzo różnorodna. Znajdują się tu dokumenty fundacyjne i erekcyjne parafii, prebend, altarii, bractw, kopie a nawet oryginały wizytacji biskupich (od 1595 do 1772), wypisy notarialne z Księgi uposażeń diecezji krakowskiej Jana Długosza i Księgi beneficjów i retaksacji biskupa Piotra Tomickiego z 1529 r., inwentarze kościelne (XVII—XIX w.), kopie dokumentów dotyczących uposażenia kościoła, prebend, zapisów na rzecz szpitali, bractw, szkół, spraw dzieściennych parafii, ich inwentarze ekonomiczne itp.

Podobny charakter posiadają archiwalia po zniesionych kolegiatach w Tarnowie, Nowym Sączu, Wojniczcu i Bobowej (ok. 10 ksiąg i fascykułów). Zbiory te nie są jednakże pełne, ponieważ spora część materiałów archiwalnych znajduje się dotąd w miejscowych archiwach parafialnych (z wyjątkiem Tarnowa). Obok tych zbiorów należy wspomnieć

⁴ Niektóre z tych dokumentów są falsyfikatami Stanisława Morawskiego z drugiej połowy XVIII w.; zob. ks. B. Kumor: *Nieznane falsyfikaty St. Morawskiego*. „Małop. Studia hist.” R. 2: 1959 z. 2/3 s. 118—120.

Acta actorum officialatus perpetui Tarnoviensis z lat 1655—1695 i 1763—1764 (2 księgi). Nieco więcej archiwaliów zachowało się po dawnym kolegium wikariuszów i psalterzystów przy kolegiacie Narodzenia Najśw. Maryi Panny w Tarnowie (1^o *Testis... omnia privilegia, erectiones, inscriptiones, fundationes, proventus, obligationes et alia documenta Communitatis Vicariorum perpetuorum Ecclesiae Collegiatae Infulatae Tarnoviensis concernentia demonstrans per me Blasium Josephum Barczykiewicz... A. D. 1763 descriptus*; 2^o *Index proventuum universorumque ad Communitatem Rev. Vicariorum perpetuorum Tarnoviensium 1752*; 3^o *Regestrum expensarum pro necessitatibus communibus Communitatis Vicariorum Tarnoviensium... A. D. 1763 inchoatum*; 4^o *Conspectus suppressarum fundationum ac devotionum ad ecclesiam olim Collegiatam Tarnoviensem ex A. D. 1848 confectus per Antonium Antalkiewicz*).

Na uwagę zasługują również akta kościelno-gospodarcze dawnej prepozytury benedyktyńskiej w Tuchowie (kopie i dokumenty oryginalne) w dwu dużych fascykułach (od XIV—XIX w.), oraz akta gospodarcze dominium Ryglice i Tylmanowa (2 fasc.).

Ogłaszane rządowe i konsystorskie dekryty i okólniki były pilnie na rozkaz władz zwierzchnich kopiowane i przepisywane w osobnych księgach; dzisiaj stanowią one cenny materiał źródłowy do poznania życia wewnętrznego Kościoła polskiego pod zaborem austriackim (nabożeństwa, pielgrzymki, procesje, kościelny śpiew ludowy, zwyczaje ludowe związane z różnymi uroczystościami kościelnymi). Są to tzw. *Libri normalium, cursoriarum, circularium* lub też *Protocolla*. Ksiąg tych w Archiwum Diecezjalnym znajduje się zaledwie kilka (Stary Sącz, Tarnów, Pilzno, Zwiernik), ale daleko większa ich liczba zachowała się w archiwach parafialnych (np. Wojnicz, Lubcza, Grybów, Góra Zbylitowska, Kanina, Łososina Górna).

Do najbardziej wartościowych ksiąg archiwalnych należą kopiarusze z XVI—XVIII w., będące pierwszorzędnym zbiorem źródłowym dla niektórych parafii (Gawłuszowice, Szczucin, Łęki Górne, Nowe Rybie, Otfinów, Cmolas, Piotrkowice k/Tuchowa, Żabno, Skrzyszów, Bochnia, Czermin, Gręboszów, Mikłuszowice) a wśród nich najcenniejszy Kopiarz kościoła parafialnego św. Mikołaja w Bochni⁵. Podobne kopiarze znajdują się w miejscowych archiwach parafialnych (np. Dębica, Gry-

⁵ M. Niwiński: *Kopiarz kościoła parafialnego św. Mikołaja w Bochni*. „Aten. kapł.” T. 41: 1938 s. 293—298; por. Średniowieczne przyczynki źródłowe do dziejów Bractwa Literackiego Najśw. Maryi Panny w Bochni i do salin bocheńskich — wyd. ks. B. K u m o r. „Archiwa, Bibl. i Muzea kość”. T. 1: 1960 z. 2 s. 177—195.

bów, Łososina Górna). Należy tu jeszcze wymienić Księgę ławniczą wsi Bystrej k/Gorlic z lat 1499—1561.

Z pierwszego okresu istnienia diecezji (1783—1807) przetrwały bardzo niekompletne *Acta Consistorii Tarnoviensis* (ok. 25 fasc.). Zawierają one nieco więcej szczegółowego materiału aktowego, zwłaszcza z czasów rządów biskupa Floriana Janowskiego i administratora diecezji ks. Wojciecha Górskiego. Pierwszorzędne znaczenie dla tego okresu ze względu na bardzo wielkie zdekompilowanie materiału aktowego posiadają *Protocollum exhibitorum et expeditorum per ipsum et Ill. et Rev. D. Episcopum Tarnoviensem* oraz *Terminarium actorum Consistorii Tarnoviensis* za lata 1781—1787 (2 księgi), obejmujące już to w całości, już to w rejestrach sprawy całej diecezji, jak również dotyczące początków diecezji — *Archivum secretum Episcopale* (1 fasc.). Do poszczególnych obwodów politycznych zachowały się *Elenchus separatorum actorum trium circulatorum Bochnia, Sandec et Myślenice* oraz podobne tym, ujęte w sposób alfabetyczny — *Index registraturae trium circulatorum Sandec, Bochnia et Myślenice* za lata 1787—1810 (7 ksiąg w tym tylko jedna dla obwodu tarnowskiego za lata 1787—1792). Tak *Elenchus*, jak i *Index* podają szczegółowe rejestry wszystkich dokumentów, które przychodziły i były wydawane z kancelarii konsystorza biskupiego w Tarnowie.

Do cennych zbiorów z czasów biskupa Floriana Janowskiego należy zaliczyć Księgę wizytacji generalnej dekanatów nowotarskiego i tymbarskiego z 1792 r. oraz współczesne i nieco późniejsze Zbiory inwentarzy tak kościelnych, jak i gospodarczych wraz z licznymi kopiami dokumentów od XIV do XVIII w. z dekanatu nowotarskiego (1792), mieleckiego (1793/1804), ropczyckiego (1792/1814) i radomyskiego (1802/1814).

Zniesienie i podział diecezji w 1807 r.⁶ pociągnęły za sobą całkowite zniszczenie Archiwum Diecezjalnego, które częściowo zostało przekazane do Przemyśla a częściowo do Krakowa⁷. Z chwilą reerekcji diecezji w 1821 r. duża część zbiorów archiwalnych nie wróciła już do Tarnowa. I tak w Archiwum Diecezjalnym w Przemyślu pozostało kilka ksiąg akt dawnego obwodu politycznego tarnowskiego i jasielskiego (zapewne lata 1787—1809)⁸ a w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krako-

⁶ Dwa obwody polityczne tarnowski i jasielski zostały przyłączone do diecezji przemyskiej, pozostałe trzy: sądecki, bocheński i myślenicki zwrócono diecezji krakowskiej.

⁷ Ks. T. G l e m m a: Krakowski konsystorz biskupi za czasów Andrzeja Rawy Gawrońskiego. „Nasza Przeszłość” 4: 1948 s. 142; Ks. B. K u m o r: Dzieje polityczno-geograficzne s. 65.

⁸ Ks. J. K w o l e k: Archiwa diecezji przemyskiej ob. łac. Przemyśl 1927 s. 15.

wie — niektóre wizytacje i Elenchusy presbyterorum dla poszczególnych dekanatów odstąpionych w 1807 r. do diecezji krakowskiej; te ostatnie materiały pochodzą z czasów biskupa Floriana Janowskiego.

Okres działalności wikariatu generalnego w Starym Sączu (1811—1822) i foralnego w Pilźnie (1807—1822) rozbity jest dotąd między dwa zbiory, z których pierwszy wszedł do Archiwum Diecezjalnego w pierwszym roku rządów biskupa Zieglera (1822), drugi zaś dotąd znajduje się w Archiwum Parafialnym w Pilźnie. Z przechowywanych w Tarnowie akt z tego okresu należy wymienić 10 fascykułów *Protocollum exhibitorem Consistorii Surrogatialis Veterosandecensis* (1811—1815) i *Protocollum exhibitorem Consistorii Vicariatus Episcopalis Veterosandecensis* (1816—1822) wraz z równoległymi *Index registraturae Consistorii Vicariatus Veterosandecensis* za lata 1811—1822 oraz materiał aktowy z tych czasów mieszczący się w 10 niewielkich fasc. — *Acta Consistorii Vicariatus Episcopalis Veterosandecensis*.

Zbiory archiwalne po dawnej diecezji tynieckiej (1822—1826) reprezentują *Acta Consistorii Episcopalis Tynecensis* z czasów rządów diecezją biskupa Zieglera w 5 fasc., oraz posiadające obszernie streszczenia całości materiału aktowego przechowywanego w kancelarii konsystorskiej *Protocolla exhibitorem Consistorii Episcopalis Tynecensis*, jak również paralelne do tych ostatnich *Index sive Repoertorium Consistorii Episcopalis Tynecensis* o łącznej ilości 10 ksiąg. Nie jest to jednak pełny materiał archiwalny z tych czasów. Prawie całość obszernych wizytacji kościelnych biskupa Zieglera została odesłana do Wiednia, gdzie dotąd znajduje się w Archiwum Państwowym (Staatsarchiv in Wien)⁹ a tylko nieznaczne fragmenty zachowały się w Archiwum Parafii św. Mikołaja w Bochni, dawnej rezydencji biskupa Zieglera¹⁰.

Ostateczne ukonstytuowanie się stolicy diecezji w Tarnowie (1826/27) wpłynęło bardzo korzystnie na zachowanie zbiorów archiwalnych, które od tego czasu znajdują się w Archiwum Diecezjalnym prawie w komplecie. Dalszym pozytywnym zjawiskiem na odcinku konserwacji zbiorów archiwalnych było duże zrozumienie dla wymienionych potrzeb ze strony rządców diecezji tarnowskiej. I tak zarządzeniu administratora diecezji ks. Jana Fukiera¹¹ zawdzięcza większość parafii dzisiaj

⁹ E. Hosp: Bischof Gregorius Thomas Ziegler, ein Vorkämpfer gegen den Josephinismus. Linz 1956 s. 75.

¹⁰ Należy zauważyć, że w dzisiejszym Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie brakuje prawie zupełnie dziewiętnastowiecznych wizytacji biskupich.

¹¹ Notificationes ad universum clerum dioecesis Tarnoviensis z dnia 6 lutego 1829.

szej diecezji tarnowskiej i krakowskiej znane *Libri memorabilium*, które, jakkolwiek z poprzednich czasów podają niejednokrotnie wiele informacji niesprawdzonych i różnej wartości, to jednak dla wieku XIX są w wielu wypadkach cennymi źródłami dla dziejów parafii i etnografii wspomnianych terenów a niekiedy nawet posiadają wartość ogólnonarodową (np. dla roku 1846)¹². Księgi te dotąd pozostają w poszczególnych archiwach parafialnych i zapewne w najbliższym czasie, w związku z koncentracją zbiorów archiwalnych, znajdą się w Archiwum Diecezjalnym. Najwięcej jednakże na tym polu zrobił biskup Józef Grzegorz Wojtarowicz (1840—1851). Dzięki jego zarządzeniu z dnia 23 lutego 1845 r.¹³ wprowadzono do kancelarii i archiwów parafialnych około 30 niejednokrotnie nowych jednostek archiwalnych. Redukcja obowiązków mszalnych, ciężących na poszczególnych parafiach, spowodowała w r. 1865 zarządzenie biskupa A. J. Pukalskiego zobowiązujące wszystkich rządców kościołów parafialnych do sporządzenia *Conspectus fundatarum missarum aliarumque obligationum ecclesiae parochialis* N. Ze względu na to, iż konspekty oparto na obszernych streszczeniach dokumentów, posiadają one dużą wartość i to tym większą, że ich podstawa źródłowa znajduje się obecnie poza granicami Państwa Polskiego. Konspekty te przechowywane są w Archiwum Diecezjalnym w poszczególnych fascykułach parafialnych.

Zmiany graniczne dokonane pomiędzy diecezją tarnowską i krakowską w 1880 i 1886 roku pociągnęły za sobą urzędowe wydanie akt tych instytucji kościelnych, które po zmianie granic diecezjalnych znalazły się w obrębie biskupstwa krakowskiego¹⁴. Podobny fakt miał miejsce w 1925 r. w czasie ostatniej zmiany granic diecezjalnych. Trzeba jednakże zaznaczyć, że materiał aktowy odstępowanych terenów, zgromadzony w „praesidialiach” i jego paralelne streszczenia w protokolarzach i indeksach pozostały w Archiwum Diecezjalnym.

Stuletni okres dziejów diecezji (1827—1927)¹⁵ obejmują *Acta ordinaria et praesidialia Consistorii Episcopalis Tarnoviensis* w liczbie ok. 300 fasc., posiadające wartość regestu protokolarze (*Protocollum exhibitorum Consistorii Episcopalis Tarnoviensis*) oraz indeksy (*Index sive Re-*

¹² Por. J. Sieradzki, Cz. Wycech: Rok 1846 w Galicji. Materiały źródłowe. Warszawa 1958.

¹³ *Notificationes ad universum clerum dioecesis Tarnoviensis* z dnia 23 lutego 1845; por. ks. B. Kumor: Archiwum parafialne. „Currenda”. R. 108: 1958 s. 164—168.

¹⁴ Ks. B. Kumor: Dzieje s. 96.

¹⁵ Akta po 1927 r. nie są jeszcze włączone do zbiorów Archiwum Diecezjalnego.

pertorium Consistorii Episcopalis Tarnovensis) w liczbie przeszło 200 ksiąg. Zawartość treściowa „praesidialiów” jest bardzo różnorodna; są tu bogate materiały dotyczące instytucji diecezjalnych, życia kościelnego, społecznego, etycznego i szkolnictwa w diecezji a także liczne zbiory statystyczne. Wspomniane zaś niżej *Acta politica* zawierają obfite materiały źródłowe do roku 1846 w Galicji oraz udziału duchowieństwa diecezji tarnowskiej w wydarzeniach wiosny ludów (1848) i powstaniu styczniowym (1863).

Z wydzielonych zespołów tego okresu należy wymienić *Acta politica* od 1800—1866 r. (4 fasc.), akta poszczególnych zakonów z terenu diecezji (benedyktyni — Tyniec, Tuchów; benedyktyнки — Staniątki; cystersi — Szczyrzyc; bernardyni — Tarnów, Kalwaria Zebrzydowska; jezuici — Nowy Sącz, Tyniec, Tuchów; klaryski — Stary Sącz; karmelici — Pilzno i inne), wizytacje dekanalne z XIX w. (zdekompletowane, kilkanaście fascykułów), personalia kapłanów diecezjalnych (5 fasc.), akta kapituły katedralnej z XIX w. (2 fasc.), akta seminarium duchownego (4 fasc.), akta niższego seminarium (1 fasc.), zbiory listów pasterskich biskupów krakowskich z XVIII wieku (1 fasc.), zbiory listów papieskich, kongregacji rzymskich i nuncjuszy apostolskich w Wiedniu (1 fasc.), zbiory listów pasterskich biskupów tarnowskich (1 fasc.), zbiory listów urzędowych innych biskupów (1 fasc.), akta szkolne z XIX i XX w., akta bractwa wstrzeźliwości (1 fasc.), akta misji ludowych z pierwszej połowy XIX w. (1 fasc.), akta bractwa wzajemnych modłów (1 fasc.), akta stowarzyszenia św. Wojciecha i szkoły dla organistów w Tarnowie (2 fasc.), akta ks. Wojciecha Błaszyńskiego „Sidzinizm” (2 fasc.) akta nowoorganizowanych parafii w XVIII—XX w. (2 fasc.), papiery osobiste biskupa J. A. Pukalskiego (1 fasc.), papiery osobiste biskupa Franciszka Lisowskiego (1 fasc.), papiery osobiste biskupa Edwarda Komara (1 fasc.), papiery osobiste ks. Stan. Bulandy (1 fasc.), akta fundacji szkolnej biskupa Pukalskiego (1 księga); a nadto inne pomniejsze zbiory, wśród których na pierwszy plan wysuwają się „Teki ks. Romana Sitki” (niekompletne), stanowiące cenny zbiór odpisów materiałów archiwalnych z b. Państwowego Archiwum we Lwowie dotyczących dziejów pierwszych 70 lat diecezji tarnowskiej¹⁶.

Oprócz wymienionych pozycji Archiwum posiada kilkadziesiąt bull i brewiów papieskich z XIX i XX w., pokaźny zbiór wtóropisów metryk kościelnych z parafii dzisiejszej diecezji tarnowskiej, prawie kompletną

¹⁶ Ks. B. Kumor: Seminarium Duchowne w Tarnowie 1838—1958. „Currenda”. R. 109: 1959 s. 292 n.

całość urzędowego pisma diecezjalnego od 1827—1960 (*Notificationes ad universus venerabilem clerum Dioecesis Tarnoviensis 1827—1850*, którego dalszym ciągiem jest *Currenda, pismo urzędowe diecezji tarnowskiej 1850—1960*), oraz po ks. Świeykowskim bogaty zbiór schematyzmów diecezjalnych (Polska, Austria, Czechosłowacja, Węgry, Niemcy, Francja, poszczególne zakony).

Za rządów biskupa Jana Stepy (1946—1959) Archiwum Diecezjalne otrzymało nowe pomieszczenie i zostało scalone z kilku zespołów, które dotychczas były przechowywane przy Muzeum Diecezjalnym i Kurii Diecezjalnej. Posunęły się również daleko prace nad uporządkowaniem i udostępnieniem zbiorów dla celów naukowych. Na pierwszy plan wysuwa się praca zakrojona na dużą skalę i narazie odosobniona, a mianowicie streszczenie w języku polskim wszystkich aktów obcojęzycznych (j. niemiecki, j. łaciński), znajdujących się w Archiwum Diecezjalnym. Dalsza praca miała na celu wyłączenie pewnych zespołów akt z ogólnego zasobu, jak również uporządkowanie ogólnego zbioru archiwum (*Acta ordinaria et praesidialia Consistorii Episcopalis Tarnoviensis*) i dostosowanie go do paralelnych protokołarzy i indeksów, które w pewnej mierze stanowią jego kartotekę inwentarzową.

Obecny rządca diecezji ks. bp Karol Pękala nadał w r. 1959 Archiwum prawa osobnej instytucji diecezjalnej (Archiwum było dotąd złączone z Muzeum Diecezjalnym) i równocześnie zamierza w najbliższej przyszłości zrealizować plany ks. bpa Franciszka Lisowskiego (1933—1939)¹⁷, w myśl których Archiwum Diecezjalne stanie się centralnym zbiorem akt dawnych z terenu diecezji. W skład jego oprócz dotychczasowych zespołów wejda: 1) Archiwum Kapituły Katedralnej w Tarnowie, 2) zbiory archiwalne dawnych kolegiat i konsystorzy foralnych w Nowym Sączu, Wojniczu, Bobowej, Bieczu i Pilźnie, 3) Archiwum Seminarium Duchownego w Tarnowie oraz 4) archiwa parafialne do połowy XIX w.

A oto jeszcze kilka zdań informujących o Archiwum Kapituły Katedralnej w Tarnowie. Trzeba stwierdzić, że dzieje diecezji odbiły się również na losach tego zbioru. Zniesienie diecezji w r. 1807 i przeniesienie kapituły katedralnej do Kielc przyniosło w konsekwencji przewiezienie tamże akt kapituły katedralnej (*Acta Capituli Cathedralis Tarnoviensis 1786—1807*)¹⁸. Zniesienie zaś w 1818 r. diecezji kieleckiej i przeniesienie jej do Sandomierza tłumaczy znowu przechowywanie w Archi-

¹⁷ M. N i w i ń s k i: Archiwum s. 205.

¹⁸ Ks. B. K u m o r: Dzieje s. 176.

wum Diecezjalnym w Sandomierzu księgi akt oficjalatu foralnego tarnowskiego z XVI w.

To co się zachowało w Archiwum Kapitulnym w Tarnowie pochodzi w większości z wieku XIX i XX, oprócz jednej księgi *Acta... perpetui Officialatus Tarnoviensis 1585—1602*. Reszta zbiorów to: księgi posiedzeń kapituły katedralnej 1832—1940 (*Acta sessionum Capituli Cathedralis Tarnoviensis*) w liczbie 4 ksiąg, akta dotyczące uposażenia biskupstwa tarnowskiego (2 fasc.), statuty kapituły katedralnej (z wieku XVIII, XIX i XX), przywileje papieskie dla kapituły (1 fasc.), akta kapituły katedralnej (2 fasc.), protokolarze czynności (*Protocollum gestionis Capituli Cathedralis Tarnoviensis ab an. 1832—1920*) 2 księgi oraz Pamiętnik ks. inf. Józefa Bąby (*Liber memorabilium*) i varia.

Można wyrazić nadzieję, że prowadzone w dalszym ciągu prace nad uporządkowaniem i udostępnieniem zbiorów archiwalnych będą w najbliższym czasie zakończone a to da równocześnie podstawę do opracowania szczegółowego inwentarza Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie.

DE ARCHIVO DIOECESANO TARNOVIENSI

Summariu m

Prima dilaceratione Poloniae facta, conditum est Archivum Dioecesanum Tarnoviae una cum Dioecesi Tarnoviensi (1785), cuius sortem secutum est, cum tolleretur ipsa et partireretur Cracoviae et Premislae (1807), cum Tinciae erigeretur (1821) et denique Tarnoviae (1826) constitueretur.

Archivi summa collectionum tribus insignibus partitionibus constat:

Imprimis vetustissimae copiae archivalium, numero 350 fasciculorum, continent syllogen documentorum (authenticorum et apographorum), visitationum, inventariorum et his similium singulas paroecias, eiusdem quae nunc est Dioecesis Tarnoviensis, antequam orta est (1785), spectantium, necnon circa 10 libros et fasciculos similis indolis sumptos e cassatis ecclesijs collegiatis Bochniae, Sandeciae, Tarnoviae, Voiniciae. Hic enumeranda sunt acta ecclesiastica eadem oeconomica praepositurae patrum benedictinorum Tuchoviae (2 fasc.) ac libri inventariorum ecclesiasticorum et oeconomicorum aucti multis copiis documentorum e paroecijs decanatus Neoforensis (1792), Mieleciensis (1793—1804), Ropciensis (1792—1814) et Radomysciensis (1802—1814) desumptorum. Potissimi libri archiviales, temporis antequam Polonia primum dilacerata est, extant codices copiarum paroeciales numero 13, praestantissima collectio documentorum apographorum, quibus res gestae singularum paroeciarum illustrantur. Diplomata pergamena numero 50 saeculo XV usque XVIII orta asservantur.

Secundo loco recensenda sunt collectanea acta et volumina tabulariorum consistorialium. Quod attinet ad acta publica et libros tabularii consistorianorum (*Acta con-*

sistorii, Protocollum exhibitorum, Index sive Repertorium consistorii) commemorare licet primis ortae dioeceseos temporibus (1785—1807) ipsa esse sat manca, cum circa 35 libros et fasciculos enumerent. Nonnihil praestantior est status copiarum archivalium veteris vicariatus generalis Antiquae Sandeciae (1811—1822) circa 20 fasciculos exhibentis. At eadem ipsae copiae paene integrae manent an. 1822—1927 (Dioecesis Tyneciensis 1822—1826 ac Tarnoviensis ab 1826) ad 515 libris et fasciculis ornatae.

Tandem dicendum est de tenuioribus archivis segregatisque collectionibus. Tenuius est Archivum Capituli Cathedralis Tarnoviensis, quod tenet pauca archivalia expirati Capituli Collegialis et propria acta saeculi XIX et XX condita, Archivum Seminarii Dioecessani Tarnoviae, archiva decanatum (visitationes a decanis factae) atque non integra archiva lege civili abolitorum monasteriorum. Ad segregata acta (ex Archivo Consistorii Tarnoviensis) pertinent: collectio epistolarum summorum pontificum, episcoporum, acta singulos viros ecclesiasticos dioecesis illustrantia, acta scholas spectantia, de rebus publicis tractantia (acta politica) 1800—1866, quae ad summum complures habent fasciculos.